

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

ВИПУСК 33

Рівне – 2021

УДК 94(477) + 94 (100)
А 43

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 33. Рівне: РДГУ, 2021. 256 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан – кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне)

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Редакційна рада:

Давидюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Жарна Криштоф – доктор хабілітований в галузі історії, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Киридон Алла – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Троян Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Фісанов Володимир – доктор історичних наук, професор (м. Чернівці)

Члени редколегії:

Галуха Любов – кандидат історичних наук, професор (м. Рівне)

Жилюк Сергій – доктор історичних наук, професор (м. Остріг)

Майзнер Роберт – доктор хабілітований в галузі історії, професор (м. Ченстохова,
Республіка Польща)

Соммер Ханна – доктор гуманітарних наук в галузі соціології, професор
(м. Жешув, Республіка Польща)

Степанков Валерій – доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський)

Стоколос Надія – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Чухліб Тарас – доктор історичних наук, провідний науковий співробітник (м. Київ)

Швецова-Водка Галина – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

Шеретюк Руслана – доктор історичних наук, професор (м. Рівне)

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 10 від 25 листопада 2021 р.*

***Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №15857-4329Р***

ISSN 2519-1942

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Пластова, 31,
Факультет історії, політології та міжнародних відносин РДГУ,
isf_rdgu@ukr.net
<http://fipmv.rv.ua/>

11. Pershi akademiky (diisni chleny) Ukrainskoi Akademii Nauk: Do 100-richchia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy: naukovo-dopomizhnyi biobibliohrafichnyi pokazhchyk. Derzh. nauk.tekhn. b-ka Ukrainy, Inform. bibliohr. vid. Kyiv: DNTB Ukrainy. 2018. 249 s.
12. Polonska-Vasylenko N. Akademik Ahatanhel Yukhymovych Krymskyi 1871– 1941rr. Kyiv, 2011. URL:<https://en.calameo.com/read/005273712da4b6cbb021c>
13. Poliarush N.S., Khotsianivska I.V. Ahatanhel Krymskyi bahatohranna tvorcha osobystit.URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/36/665/1381-1>
14. Sydorzhhevskyi M.O. Nad chasom i prostorum. Do 150-richchia z dnia narodzhennia Ahatanhela Krymskoho (1871–1942). UR: <https://litgazeta.com.ua/articles/mykhajlo-sydorzhhevskyj-nad-chasom-i-prostorom-do-150-richchia-z-dnia-narodzhennia-ahatanhela-krymskoho-1871-1942/>
15. Tytarenko L.I. Vin tsiu Batkivshchynu liubyv. Holos Ukrainy. 2011. 20 sich.(№ 10). 21 s. URL: <http://www.golos.com.ua/article/117928>
16. Sheremeta A.Iu. Ahatanhel Krymskyi ta ideia «Ukrainy»: Rekonstruktsiia natsionalnoho i politychnoho samousvidomlennia. m. Kyiv. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheremeta_A_Yu/Ahatanhel_Krymskyi_ta_ideia_Ukrain_y_rekonstruktsiia_natsionalno_i_politychnoho_samousvi-domlennia.pdf

УДК 94: 27 - 18

ЛЮДИНА В СВІТОГЛЯДІ Й ІДЕОЛОГІЇ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА (ІВАНА ОГІЄНКА)

Марта Боярчук

Рівненський державний гуманітарний університет

Україна, 33027, Рівне, вул. Пластова, 31

e-mail: martaboarcuk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9150-3478>

У статті розглянуто роль людини в світогляді й ідеології митрополита Іларіона (Івана Огієнка) у статтях та філософських творах автора.

Ключові слова: Митрополит Іларіон, філософська містерія, «Служити народові – то служити Богові», екзистенціалізм.

**MAN IN THE WORLD VIEW AND IDEOLOGY OF METROPOLITAN ILARION
(IVAN OGIENKO)**

During his life and work, Metropolitan Hilarion, Professor Ivan Ogienko, marked significant traces in such shades of life of the Ukrainian people as in the field of education, culture, politics, theology, spirituality, and in particular – national and church consciousness. Some of Hilarion's ideas and thoughts were partially covered during his lifetime, on the occasion of his personal and various all-Ukrainian anniversaries, significant dates, and so on. However, except for a superficial statement of these aspects of the life and work of Hilarion and his personality - in the study of him as a thinker, almost nothing has been done. Professor Ivan Ogienko, and later Metropolitan Hilarion, was a thinker, as evidenced by the large number of his scientific works, including a number of philosophical works. Taking advantage of this festive occasion, as well as imposing on the mentioned anniversaries of the Metropolitan.

Metropolitan Hilarion really thought deeply, observed and felt the position of man with all the strength of his heart; he also consistently taught and zealously preached the need to serve the people and the people - but did not reach a specific and systematic philanthropic program. And this, despite the fact that it requires philosophical, spiritual, and even social opportunities and means, of course, he had. This can be explained only by the fact that Hilarion – a scientist, philosopher, professor, church hierarch and public man – simply did not have the physical ability to devote himself to any real program to serve the needs of individuals or needy and disadvantaged sections of the people. As for the very thinking, teaching, hierarchical, preaching and public vocation in the sense of serving the people, Metropolitan Hilarion did all this consistently.

Key words: Metropolitan Hilarion, philosophical mystery, "To serve the people is to serve God", existentialism.

За час свого життя та праці митрополит Іларіон, у мирі професор Іван Огієнко, позначився знаменними слідами на таких відтинках життя українського народу, як на ниві освіти, культури, політики, богослов'я, духовності, а зокрема - національної й церковної свідомості. Деякі ідеї та роздуми митрополита Іларіона були частково висвітлені ще за його життя, – з нагоди його особистих та різних загальноукраїнських ювілеїв, знаменних дат тощо. Проте, крім поверхового констатування названих аспектів життя й праці Іларіона та його особистості, – в справі вивчення його, як мислителя, майже нічого не зроблено. Професор Іван Огієнко, а згодом митрополит Іларіон, був мислителем, доказом чого є чимале число його наукових праць, а в цьому й низка філософських творів. В даній статті ми спробуємо тільки зробити огляд тих його трьох творів, в яких ідеал людини займає центральне місце. А ними є ось ці його твори: «Народження Людини» – філософська праця опублікована у 1948 році; «Обоження Людини» – богословська студія, що вийшла у 1954 році та «Служити народові – то служити Богові» – богословська студія з 1965 року. І вже варто зазначити, що – принаймні на мою думку – в митрополита Іларіона ідеал людини-народу визначений із становища

академічно-теоретичного, людські ж вартості часто абстрагуються і в більшості випадків висвітлюються у сферах філософії та есхатології [8, с. 255].

Ідеал людини тут не конкретизується в специфічних ситуаціях, де людина живе й переживає всі свої радощі й терпіння, добро й страждання, потреби й нужду реальну, – переживає по-живому, або – як здається – екзистенціонально. Усі ж бо переживання людські можливі (і вони в дійсності саме так реалізуються й переживаються) тільки як переживання персональні. Людина абстрагована в поняття громади, народу ніяких реальних переживань не має, бо всі переживання людські - це явище виключно особисте; лише на основі свого особистого досвіду ми можемо розуміти переживання інших людей, але реально ми не переживаємо їх. На мою думку, митрополит Іларіон свого мислення про людину й служінню їй ніде до конкретних висновків не доводив, він переважно ідеалізував людину абстрактно. Тут, щоправда, могло проявлятися його універсальне само зосередження на ідеалах народу та подекуди й специфічну, а може навіть пристрасну суб'єктивність. Мені ж особисто тут йдеться не про щось інше, а тільки про ту антропологічну й філантропічну конкретність, якої мислителям-теоретикам часто бракує, і на яку нам треба було б звернути пильнішу увагу, і то тим більше, що цього вимагає потреба нашого часу. До речі, це пробував був зробити наш філософ-піонер Памфіл Д. Юркевич понад 100 років тому, але він великих успіхів не мав, хоч щоправда, в ролі чоловіколюбця він і не виступав. А саме філантропічна конкретність, здається, залишається поза межами специфічно-народолюбних стремлінь Іларіона. Між іншим, він не дуже «гонорував» П. Юркевича [6, с. 35].

Погляньмо ж на Іларіонове мислення про людину трохи ближче. Призначення людини на землі нам відоме майже все життєве й у творі Іларіона «Служити народові – то служити Богові». Уже саме це поняття виділяє його з-поміж усіх інших мислителів-народолюбців нашого часу. Це дуже – популярне, і воно цікаве особливо з богословського погляду, але Іларіон, здається, відчув його особливе значення передусім інтуїтивно. Усе ж таки це вчення є винятковим явищем у всій традиції нашого народолюбства, починаючи з голосних кличів всеслов'янського, а згодом й нашого народництва, та кінчаючи всякими іншими політично-соціальними системами, програмами та утопіями [1, с. 188].

Про людину говорили багато, а проте ніхто не придержувався ідеалу служіння людині так послідовно і так пристрасно, як це робив митрополит Іларіон. Цей ідеал у нього згодом систематизувався, і він укінці стає відвічним цілеспрямуванням людського життя в праці Іларіона «Народження Людини». Вистачить тільки послухати, що каже головний герой цього твору: «Душа, перед своїм народженням в істоті людини». А далі можна знайти наступне: «Служити хочу я народу, і тим служити й Богу буду, й не стану я шукати броду, щоб плідну поміч нести люду». «Найбільше щастя для людини, то працювати для народу, і до останньої хвилини плести йому цілющу оду». Це говорить Душа. Але Іларіон посилює це поняття, і в уста Самого Господа вкладає там оце: «Найбільша служба – то служба народу, бо служба народу – то служба Мені». Абстрагуючи від

богословського аспекту, я послуговуюсь цим твором для того, щоб висвітлити Іларіонове само зосередження на проблемі людини, – на тій проблемі, в яку він поринає всією своєю істотою, а при тому констатувати його розуміння призначення людини на землі. Цим призначенням, очевидно, є служіння іншим людям. І, згідно з мисленням Іларіона, своє призначення повинна саме так розуміти й сама людина, бо так встановив це Господь Бог. Такий висновок сам собою вириває з праці «Народження Людини». Цей твір – у моєму розумінні – виступає лише наглядним втіленням того факту, що митрополит Іларіон давно й глибоко займався проблемою людини та її призначенням на землі. Без сумніву, він увесь час мислить про людину, як глибоко віруючий мислитель, мислитель-ідеаліст. Тому-то й доля людини мислиться ним виключно в контексті її добровільного відношення до свого Творця, до Господа Бога. Це так, коротенько, про висновки філософського твору Іларіона «Народження Людини», в якому проаналізовано й окреслено передусім високоблагородне завдання людини на землі [1, с. 189].

Есхатологічна доля людини шість років після видання друком своєї книги «Народження Людини», в якій по-філософському визначається призначення людського земного життя. У 1954 року митрополит Іларіон опублікував одну з кращих своїх богословських студій – «Обоження Людини». Тут можливість-благодать обоження оцінюється як найвищу ціль людського життя. Проте ж у якій мірі книга «Народження Людини» була висновком його особистого філософського прозріння. Тут він виступає як богослов, і вже у вступі цього твору заявляє, що: «Уся моя праця в основі своїй побудована на науці Святих Отців і Вчителів Церкви, і то тільки східних, тобто православних». За винятком лише деяких моментів дискусійного характеру, наприклад, на сторінці 37, 50, – студія «Обоження Людини» – дуже корисна й рекомендована праця. Хоч, на мою думку, 30 років тому, вона була трохи передчасна, не тільки з уваги на панівну тоді подекуди сурогатну й механічну релігійну свідомість, але й навіть з уваги нарівень нашої тодішньої богословської «зрілості». Тоді, в ранніх повоєнних роках, наша релігійна свідомість займалася переважно «горизонтальними» справами; нас ще задовольняла панівна тоді абстрагована й теоретична духовність, а конкретними, більш інтимними, життєвими й есхатологічними запитамі душі ми стисліше ще не займалися. Усе це прийшло пізніше, хоч, на жаль, не під впливом сміливих, далекосяжних і систематизованих ідей Іларіонові праці «Обоження Людини». Читаючи дану працю обдає враженням, ніби її автор несподівано пробудився до прозріння неймовірно простих можливостей, і ось він із захопленням оповідає про них читачеві. І справді: Ідеї обоження людини! ... Це щось ніби нечуване, неймовірне, а то й недоступне, – між бо віками дивилися на себе – на людину, – як на щось негідне, упавше в «юдолі», над якою грізливо висить божественний гнів, що тільки й чекає вирішальної кінцевої судової розплати з людиною. А тут ось – ідеї обоження... [4, с. 97].

Здається, що й сам Іларіон зустрівся з правдою про обоження людини якимось несподівано. Але, переглянувши науку святих Отців і Учителів Церкви та, і то перш за все, Священне Писання,

він зібрав і підсумував масу свідчень і тверджень, що воно таки так: кінцева мета й призначення людини – це необхідність уподобитися Самому Богові; це і є обоження, а по-богословському: теозіс. Іларіон пише про це з високим емоційним захопленням і з очевидним духовим піднесенням. Досліджуючи Священне Писання й науку святих отців, він побачив, що там є дуже сміливі, а при цьому й переконливі та ясні вказання навіть на те, що світ людини ставиться вище ангельського світу. Переглядаючи науку Святого Григорія Палами про обоження людини, митрополит Іларіон подає, що він (Св. Григорій) «високо ставить Людину, і завжди навчав, що Людина духово вдосконалена, вища від Янголів, бо вона сотворена за Образом Божим, а про Янголів Св. Писання цього не подає» [3, с. 254].

Я не вважаю потрібним робити довших витягів з даного твору митрополита Іларіона про обоження людини, я просто щиро рекомендую його кожному бо все читання його – переконливе й високо корисне. А в даній ситуації я тільки наголошую той факт, що Іларіон, займаючись проблемою істоти людини, зосередив своє мислення на справі найвищої мети її життя, і запропонував нам той всесвіт свого мислення в формі ось цієї нам усім доступної богословської студії – «Обоження Людини». Сам він не переставав займатися людиною до своєї кончини, і він постійно проповідував її під своїм загальним правилом «Служити народові – то служити Богові». І саме це узагальнює, що декому може навіть показуватися «поверховим», було завершенням Іларіонового мислення про людину. Розгляньмо ж ці ідеї Іларіона докладніше [1, с. 190].

Ідеї «Служити народові – то служити Богові» зустрічається в думці Іларіона давно, і саме цією ідеєю завершується його праця «Народження Людини», яка була опублікована у 1948 р. В 1957 р. Іларіон прописав дану ідею в своєму виступі «Моя ідеологія», яку він проголосив з нагоди святкування 75-річчя свого життя. А пізніше, 1965 року, він поставив дану ідею в заголовок своєї останньої богословської студії – «Служити народові – то служити Богові». І в цій студії він уже справді конкретизує одну з найбільших християнських чеснот, а втім і Заповідей Божих, про любов, тут Іларіон не приймає абстрактного розуміння любові, а конкретизує її, проголошуючи, що «любити – то служити».

В подальшому він уточнює своє поняття про любов нашим простолюдним розумінням її в сенсі повного входження в положення людини, свого ближнього, тобто – в сенсі жалювання іншої людської істоти. Митрополит Іларіон подає ілюстрації того простолюдного поняття любові, згідно з яким, наприклад, чоловік свою жінку не любить, а жалує її, як і мати не так любить свою дитину, як жалує її і ночі не досипляє за неї. До того ж, але вже на рівні більш розвиненого й удосконаленого філантропічного мислення Іларіона, такі поняття по відношенню до іншої людини, як любов до ближнього, праця для народу та служіння народові, набирають у нього синонімічного значення. І він уже послідовно проповідує таке відношення до людей та ілюструє його прикладами Ісуса Христа, Який, – каже Іларіон, – нам для прикладу «допомагав бідним, відвідував хворих, зціляв їх, навчав темних, рятував упавших у біду, завжди ніс Свою поміч -

службу голодному, спрагненому, хворому, бідному, ув'язненому, чужинцеві, взагалі всім, хто потребував якої служби» [2, с. 30].

І митрополит Іларіон продовжує: «Служив Христос ближньому й народові в повній покорі, навіть умив ноги Своїм Учням (Ів. 13:2-17), і все самовіддано твердив: «А Я серед вас – як слуга!» (Лк. 22:27). Митр. Іларіон при цьому правильно пов'язує це своє систематизоване вчення з Словами Господа, спрямованими до пророка Осії (VIII ст. до народження Христа), згідно з якими Господь уже тоді вимагав від людей милості до ближнього свого, а не жертви Самому Собі; богопізнання, а не цілопалення (Осії 6:6; Мт. 9:13).

Митрополит Іларіон на основі цього зробив правильні висновки, але висновки тільки філантропічного значення, важливі ж богословські імплікації - наприклад, питання, чому саме Господь вимагає від людини милості, тобто - служінню іншій людині (по-простолюдному – «жалування» людей), а не служінню самому собі, та чому Господь каже через пророка Єремію (VI ст. до нар. Христа), що «ваші жертви Мені неприємні!» (Єремії 6:20), він залишив без відповіді [2, с. 31].

Проте ж інтуїція привела Іларіона до цих питань дуже близько. Сам же він вибрав напрям філантропічно-філософський і зрозуміло – чому. У своєму виступі «Моя ідеологія» (1957 року) він пояснив: «Я так надивився на нещастя нашого народу ... що я ще молодим посвятився і вибрав собі ідеологію праці для народу». Від цієї альтруїстичної – здається такої самозрозумілої ідеології, митрополит Іларіон не відступив ніколи. Незважаючи на його вірність ідеології служінню народові, він заповнює нас, і сприймається переважно, як мислитель, проповідник та учитель, він, як сам каже, добре розумів становище сучасної людини й народу взагалі, і вмів повно співчувати їм, але – може силою свого становища – з кабінету мислителя він не виходив і з ораторської трибуни та з церковного амвону до дійсного нервового людського життя конкретно й реально не сходив [7, с. 330].

Отже треба констатувати, що митрополит Іларіон справді мислив глибоко, спостерігав і відчував становище людини всією силою свого серця; він також послідовно навчав і палко проповідував про потребу служінню людині й народові, – але до конкретної й систематичної філантропічної програми не доходив. І то, незважаючи на те, що необхідні на це філософські, духовні, а то й соціальні можливості й засоби в нього, розуміється, були. Це можна пояснювати хіба тим, що в Іларіона – вченого, філософа, професора, церковного ієрарха й громадського мужа – просто не залишалося фізичних можливостей посвятитися ще й якійсь реальній програмі служінню потребам окремих людей, чи взагалі потребуючим й упослідженим верствам народу. Що ж до самого мислительського, учительського, архієрейського, проповідничого та громадського покликання у сенсі служінню народові, митрополит Іларіон звершував усе це послідовно.

У цьому його служіння було безпрецедентним і винятковим. Тут усе своє оригінально ідейне, він, звичайно, звершив. Це ж він поставив перед нами християнську філософію

служіння людині! А вже конкретна інтерпретація й реалізація її – це така справа, яка залишається відкритою кожному, хто відчуває в собі покликання займатися цим [7, с. 331].

Немає сумніву, що митрополит Іларіон глибоко розумів людину, співчував їй і високо поставив ідеал служіння людині. Але він, – приймав до відома, – розвинув і передав нам лише саму філософію служіння людині, бо прикладів конкретного служіння потребам людей нам доводиться шукати в когось іншого, – згідно з самим Іларіоном, – таки в Чоловіколюбця Христа. Тут же треба також ствердити, що хто не готовий перед Богом поставити любої конкретної людини понад усе, той не зможе повно служити нікому. Треба також усвідомити собі, що Христос любив усіх людей, і то любив кожную конкретну людину без винятку. Перед Ним навіть упосліджена людина була і є високо цінною й дорогою істотою. Це виявлялося особливо в ситуаціях, коли людина попадала в якесь нещастя. Христос Господь соту загублену овечку ставив понад 99 безпечних (Лк. 15:1-10); чужинок: бідну хананейку (Мр. 7:24-30), занедбану самарянку (Ів. 4:4-42) підніс понад суворі священні вимоги й звичаї свого жидівського народу; а зведену жінку поставив вище категоричних вимог Закону Ст. Заповіту (Ів. 8:3-11). Він не раз дивував людей, коли потреби нещасних ставив понад непорушну святість Суботи; і Він Сам проголосив на віки вічні, що «Субота постала для людини, а не людина для Суботи» (Мр. 2:27). Це дуже важливе ствердження! Але цього далекосяжного вислову Христового ще й досі поважніше не береться й глибше не розглядається. В усіх поданих ілюстраціях виявляється глибока правда про кожную конкретну людину, про її унікальну цінність, яку повинен пізнати кожен, хто цікавиться цим, чи взагалі має діло з живими людьми. Треба ж бо знати, що без такої уваги до людини високоблагородна філософія митрополита Іларіона має значення в межах академізму, – не поза його межами. Але дана філософія – це філософія таки на наш час, і вона може мати велике практичне значення, – якщо б її конкретизувати в житті з такою увагою до людини і з таким розумінням її, як це виявив Сам Чоловіколюбець Христос. Бо, згідно з Ісусом Христом, на нашій землі немає цінності понад людину! [5].

Отже, підводячи підсумки, ми можемо констатувати, що Іларіон показав, що ніякий витвір, ніяка система – навіть духовна й священна система – не перевищує вартості конкретної людини. То ж Сам Христос сказав, що людина – цінніша від Суботи! І якщо митрополит Іларіон, займаючись людиною, не велів здефініювати цієї правди аж так реально, – він увесь час, виходить, відчував її інтуїтивно. Бо все формальне й основне, що стосується цієї правди, він таки дав, а решту вже нам залишається доводити до конкретного заключення.

Джерела та література

1. Віра й культура журнал Богословського Товариства ім. Митрополита Іларіона. Вінніпег 1982, № 4. 231 с.
2. Ворожбіт В.В. Духовно-моральне виховання молоді у спадщини Івана Огієнка. Проблеми фізичного виховання і спорту. Харків, №1, 2011. С. 29–33.

3. Гуменюк В.А., Черняк І.О., Плотнікова А.М. І.О. Огієнко у вітчизняних та зарубіжних наукових та просвітницьких виданнях. Вісник Житомирського державного університету. Житомир, Випуск 5 (71), 2013. С. 250–255.
4. Мандрик М. Стан висвітлення багатогранної діяльності І. Огієнка сучасною українською історіографією. Наукові праці. Історичні науки. Київ, Т. 74, Вип. 61. С. 95–100.
5. Михайлишин Р. Дидактичні ідеї у педагогічній спадщині Івана Огієнка. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015> (дата звернення: 10 вересня 2021).
6. Огієнко І. Рятуння України. Київ, 2005. 464 с.
7. Рева Л.Г. Іван Іванович Огієнко, та його роль в українській культурі. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: серія філологічна. Кам'нець-Подільськ, Випуск XV, 2018. С. 326–333.
8. Янковська Ж.О. Історико-релігійна монографія Івана Огієнка «Дохристиянські вірування українського народу» в контексті поступування народознавчої науки. Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: серія філологічна. Кам'нець-Подільськ, Випуск XV, 2018. С. 254–261.

References

1. Vira y kultura zhurnal Bohoslovskoho Tovarystva im. Mytropolyyta Ilariona. Vinnipeh 1982, № 4. 231 s.
2. Vorozhbit V.V. Dukhovno-moralne vykhovannia molodi u spadshchyny Ivana Ohiiienka. Problemy fizychnoho vykhovannia i sportu. Kharkiv, №1, 2011. S. 29–33.
3. Humeniuk V.A., Cherniak I.O., Plotnikova A.M. I. O. Ohiiienko u vitchyznianskykh ta zarubizhnykh naukovykh ta prosvitnytskykh vydanniakh. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Zhytomyr, Vypusk 5 (71), 2013. S. 250–255.
4. Mandryk M. Stan vysvitlennia bahatohrannoi diialnosti I. Ohiiienka suchasnoiu ukrainskoiu istoriohrafiiieu. Naukovi pratsi. Istorychni nauky. Kyiv, T. 74, Vyp. 61. S. 95–100.
5. Mykhailyshyn R. Dydaktychni ideii u pedahohichnii spadshchyni Ivana Ohiiienka. URL: <https://pedcollege.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015> (data zvernennia: 10 veresnia 2021).
6. Ohiiienko I. Riaturvannia Ukrainy. Kyiv, 2005. 464 s.
7. Reva L. H. Ivan Ivanovych Ohiiienko, ta yoho rol v ukrainskii kulturi. Ivan Ohiiienko i suchasna nauka ta osvita: seriia filolohichna. Kamnets-Podilsk, Vypusk XV, 2018. S. 326–333.
8. Iankovska Zh. O. Istoryko-relihiina monohrafiia Ivana Ohiiienka «Dokhrystyianski viruvannia ukrainskoho narodu» v konteksti postupuvannia narodoznavchoi nauky. Ivan Ohiiienko i suchasna nauka ta osvita: seriia filolohichna. Kamnets-Podilsk, Vypusk XV, 2018. S. 254–261.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Микола Федоришин

ПІВДЕННО-СХІДНИЙ КОРДОН ПЕРЕСОПНИЦЬКОГО КНЯЗІВСТВА У
СЕРЕДИНІ XII СТОЛІТТЯ 3

Грина Максимчук

ЯРОСЛАВ МУДРИЙ ЯК РОЗРОБНИК НОВИХ ПРОГРЕСИВНИХ КОНЦЕПЦІЙ
РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА 11

Андрій Комар-Маліновський

ТРАДИЦІЇ КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ
ЗАКЛАДЕНІ ПЕТРОМ МОГИЛОЮ 15

Станіслав Мамчур, Валентина Добровичинська

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРИМСЬКОГО ХАНСТВА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ
XVII – XVIII СТОЛІТТЯХ 23

Христина Головата, Валентина Добровичинська

ТРАГІЗМ НАУКОВОЇ ДОЛІ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО (1871–1942 РР.) 31

Марта Боярчук

ЛЮДИНА В СВІТОГЛЯДІ Й ІДЕОЛОГІЇ МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА
(ІВАНА ОГІЄНКА) 39

Софія Муштук

ЗМІНА СТАТУСУ І ВНУТРІШНІЙ УСТРІЙ
ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ 47

Вікторія Ішук

ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ ВОЛИНСЬКОГО ВОСВОДСТВА
МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ 52

Руслан Сіромський

«ОБЕРЕГТИ ВІД НЕБАЖАНИХ КОНТАКТІВ»:
ПОВОЄННІ ПОЇЗДКИ ПЕТРА КРАВЧУКА В ЗАХІДНІ ОБЛАСТІ УРСР 65

Богдан Олешко, Віталій Півоварчук

РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
50-X – 60-X РР. 73

Дмитро Малезик

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА ТВОРЧОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ РСРВ
1960-ТІ – НА ПОЧАТКУ 1980-X РР. 79

Максим Залужний

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЛОХІВСЬКОГО ГОРОДИЩА НА ТЕРИТОРІЇ
ЗАМКУ У СТАРОКОСТЯНТИНОВІ 87

РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Наталія Плюта, Аліна Корольова

МОНУМЕНТАЛЬНІ КОРАБЕЛЬНІ ПОХОВАННЯ РАНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
НА ПРИКЛАДІ АРХЕОЛОГІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НОРВЕГІЇ 91

Аліна Хведас, Олена Ворон

СХИЗМА 1054 РОКУ У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИН СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ 99

Тетяна Печоха, Олена Ворон

ФЕНОМЕН «ПОЛЮВАННЯ НА ВІДЬОМ» ТА ЙОГО ВИЯВИ У
СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ ЄВРОПІ 108

Мар'яна Кобзар, Оксана Ворон

НАУКОВА ПРАКТИКА МІСІОНЕРІВ ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ В АЗІЇ XVI–XVIII СТОЛІТТЯХ . 118

Валентин Константинов

МОЛДАВСКОЕ КНЯЖЕСТВО В НАЧАЛЕ 20-ГОДОВ XVII ВЕКА И ПОСОЛЬСТВО В
ИСТАМБУЛ КШИШТОФА ЗБАРАСКОГО 127

Вячеслав Ціватий

ДИПЛОМАТІЯ, ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА І КУЛЬТУРА КОМУНІКАЦІЇ ВРАНЬОМОДЕРНІЙ
ЄВРОПІ: СПЕЦИФІКА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ПРОФЕСІЙНІ ПРАКТИКИ ТА
ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ ІТАЛІЇ 137

Світлана Свінцицька, Олена Ворон

РАСОВА СЕГРЕГАЦІЯ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ 149

Андрій Богданович

БОРІТЬБА САМОДЕРЖАВ'Я З ТОЛЬСТВОМ У БІЛОРУСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ У
XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ 161

Боголейша Светлана

ВЛИЯНИЕ ИДЕОЛОГИИ КРАЯ НА РАЗВИТИЕ БЕЛОРУССКОГО И ЛИТОВСКОГО
НАЦИОНАЛЬНЫХ ДВИЖЕНИЙ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА 169

Александр Кукса

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТЕХНІЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В СТЕНАХ
НАРОДНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ 178

Руслан Постоловський

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СРСР У 1953–1964 РОКАХ 185

Степан Синяк

БУДАПЕШТСЬКИЙ МЕМОРАНДУМ І РОСІЙСЬКА ІНТЕРВЕНЦІЯ В УКРАЇНІ 196

Марина Климко

ВОЕННО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ 203

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРИОГРАФІЇ

Петрик Дмитро

ПРАЦІ РАДЯНОЛОГІВ ЯК ЦІННЕ ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ СРСР 209

Роман Михальчук

ГОЛОКОСТ В РІВНОМУ В СУЧАСНІЙ АМЕРИКАНСЬКІЙ
ІСТОРИОГРАФІЇ: ДОСЛІДЖЕННЯ ДЖЕФФРІ БЕРДЗА 217

Оксана Лепеш

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ИСТОРИИ С ДРУГИМИ НАУКАМИ КАК
ОСНОВА СОВРЕМЕННЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ 224

Ольга Северова, Микола Жук

ЕТАПИ ПОШУКУ ГЕНЕАЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ 232

Катерина Попова

ЦІНІСНІ ПОСИЛИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ
У «СИСТЕМІ КООРДИНАТ» ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНИ 239

Ліннік Юрій

ПРОБЛЕМА ЕВДЕМОНІЗМУ У ФІЛОСОФІЇ 246

ISSN 2519-1942

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

ВИПУСК 33

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **Валерій Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **Лариса Федорук**

Обкладинка – **Григорій Волохов**

Підписано до друку 0 1.12.2021 р. Папір офсетний.

Гарнітура «Times New Roman».

Наклад 300. Зам. № 247/1. Ум. друк. арк. 17,06.

Віддруковано засобами різнографічного друку

ПП Самборський І.О.

вул. Княгині Ольги, 8, м. Рівне, 33028

ISSN 2519-1942

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Випуск 33. Рівне, 2021. 256 с.

УДК 94(477) + 94 (100)

А 43

ББК 63.3 (4Укр)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2021